

מה עובר לו בראש?

קרן האוס, הביוגרפית של שליט
סעודיה מוחמד בן סלמאן,
סבורה שהישראלים מפספסים
לגמרי את הדרמה שמתהווה
לנגד עיניהם. לדבריה, יורש העצר
הסעודי לא יסתפק בנורמליזציה
— פניו לשלום אמיתי, שאחריו
תבוא "מתקפת שלום" עם שורה
ארוכה של מדינות ערביות

צח יוקד

בן סלמאן. האוס משווה אותו
לאבי האומה של סינגפור –
נביא של מודרניזציה שבו
לדמוקרטיה צילום: Amr Nabil/AP

ש
נת 2006. בורג' אל-פיסליה, אחד מגור-
רדי השחקים הבולטים ברובע העסקים
התוסס של ריאד, בירת סעודיה. קארן
האוס, אחת העיתונאיות הבכירות ב"וול סטריט
ג'ורנל", שכינה במשך השנים גם כמזלית וכ-
סגנית העורך, מגיעה לבית הקפה בקומת הלובי.
היא באה לשם עם חברה הקרוב עבדאללה, עובד
מדינה ומקורב לשלטון שמלווה אותה בביקוריה
הרבים במדינה על תקן מתורגמן ואיש קשר.
"ישבנו בבית הקפה, עבדאללה ואני", מספרת
האוס בראיון למוסף הארץ, "כשלתע שוטר
ממשטרת הדת המקומית ניגש אליי ואומר לי בא-
נגלית רהוטה: 'כסי את הראש, את בסעודיה'.
האוס מיהרה לציית. "לבשתי את העבאיה המסור-
תית, כך שכל מה שהייתי צריכה זה לכסות את
השיער והפנים".

מכאן פנו אנשי משטרת הדת לעבדאללה. "הוא
אמר להם שהוא נשלח על ידי שר המידע הסעודי
ללוות אותי בביקורי במדינה", מספרת האוס,
"אבל זה לא עניין אותם. מבחינתם, הדבר החשוב
היחיד היה שאגבר ואישה יושבים יחד בבית קפה,
בזמן שלגברים ונשים שלא קשורים בקשרי משפ-
חה אסור להיראות יחד בציבור". את האוס שלחו
השוטרים בחזרה לחדרה במלון. את עבדאללה,
המתורגמן, הם לקחו בניידת למפקדת משטרת
הדת המקומית. "באותו ערב היה לי ראיון עם שר
המשפטים הסעודי, או התקשרתי ללשכת השר
ואמרתי להם שעצרו את המתורגמן שלי. אחרי 45
דקות הם דאגו שישחררו אותו".

אחרי השינויים שעברו על סעודיה תחת הנהג-
תו של יורש העצר מוחמד בן סלמאן, התקרית
הלא נעימה עם משטרת הדת נראית להאוס כמו
זיכרון מימים רחוקים. "ההפרדה הנוקשה בין המי-
נים כבר לא קיימת", כותבת האוס בביוגרפיה הח-
דשה שחיברה, "The Man Who Would Be King",
"גברים ונשים נמצאים יחד בכל מקום,
ללא איסור או עכבות, בין אם במקום העבודה, במ-
סעדות או בבתי הקולנוע".

למשטרת הדת, אותם אלפי שוטרים שפיטרלו
ברחובות הערים כדי לשמור על כללי הצניעות
הנוקשים, אין כיום זכר במדינה. אבל גם לא לעב-
דאללה, כפי שמספרת האוס. לדבריה, הקשר הק-
בוע שהיה ביניהם ניתק לפני ארבע שנים.
"התקשרתי אליו פעם אחר פעם ולא הצלחתי לה-
גיע אליו. מאז 2021 אני מפעילה את כל הקשרים
שלי במדינה כדי לנסות לברר מה עלה בגורלן,
אבל איש לא יודע".

סיפורם של עבדאללה והאוס מייצג במידה רבה
את סיפורה של סעודיה מאז מונה בן סלמאן בן
ה-39 ליורש העצר ביוני 2017. מצד אחד, המדינה
עברה תהליך דרמטי של מודרניזציה, ומצד שני,
אזרחים רבים נעצרים, נכלאים ולא פעם גם נעל-
מים, אף יותר מבעבר עבור השליט הכל-יכול, מר-
דרניזציה ודמוקרטיזציה הם שני דברים נפרדים,
ולא פעם, כפי שמסבירה האוס בספרה, אף מנוג-
דים זה לזה.

"בן סלמאן לא מוטרד מכך שהוא מאתגר את
ווינגטון, ולא מובך לנוכח היעדר החירויות במ-
דינה שלו", כותבת האוס בספרה ומציינת את מדד
החירות העולמי של מכון קאטו האמריקאי, שבו
דורגה סעודיה בשנת שעברה במקום ה-155 מתוך
165 מדינות. "הפיקוח של המשטר הסעודי על הר-
שתות החברתיות והאינטרנט הוא מההדוקים בעו-
לם", היא אומרת. "פרסום תוכן שפוגע בסדר

האוס. כיהנה כמו"לית של הוול סטריט ג'ורנל
צילום: Pride Brown

הציבור, בערכים הדתיים ובמוסר הציבורי עלול לגרום עונש של עד חמש שנות מאסר וקנס כספי של שלושה מיליון ריאל סעודי (800 אלף דולר).
איך את מסבירה את העובדה שבן סלמאן יזום רפורמות מרחיקות לכת בניסיון לבסס חברה מודרנית, ובאותה נשימה מהדית את הרסן ומצ' מצם את החירויות האזרחיות?

"צריך לזכור שבן סלמאן הוא אותוקרט, לא דמוקרט. הוא משוכנע שהוא חייב להדק את השליטה החברתית כדי להשיג את כל המטרות שהוא הציב למדינה שלו, ובראשן לשנות את פני הכלכלה ולהקטין את התלות הגדולה בנפט. בדור מה לאותוקרטים גדולים אחרים, הוא סבור שהוא צריך לעשות כל מה שהוא יכול כדי להגשים את המטרות האלו, ולכן מבחינתו אין שום דבר פסול במעצרים ההמוניים".

הדוגמה הבולטת ביותר בהקשר הזה היא של העיתונאי והפרשן הפוליטי ג'מאל חאשוקג'י, אחד ממבקרי המשטר הבולטים ביותר. חאשוקג'י נכנס לבניין הקונסוליה הסעודית באיסטנבול באוקטובר 2018 ומאז נעלמו עקבותיו. לפי הערכות סוכנויות המודיעין המערביות, חאשוקג'י נרצח בהוראתו הישירה של בן סלמאן, והוצא מבניין הקונסוליה כשגופתו ככל הנראה מבותרת לחתיכות.

"אני זוכרת את הפעם האחרונה שראיתי את חאשוקג'י", מספרת האוס. "נפגשנו ב-2016 לא רוחת צהריים והוא הביע בפניי את הייאוש שלו מכך שהשלטונות אוסרים עליו לכתוב. אני לא יודעת למה, אבל בבית המלוכה האשימו אותו בחוסר נאמנות. הם היו משוכנעים שהוא סוכן שפועל מטעם קטר ובאמת, זמן קצר לאחר הפגישה בינינו הוא עזב לארה"ב".

את אומרת שבן סלמאן לא חושש לאתגר את המערב בכל מה שנוגע לדיכוי זכויות האזרח, ובכל זאת, נדמה שהמקרה של חאשוקג'י לימד אותו שיעור בנוגע למגבלות הכוח והבהיר לו עם

מה המערב מוכן להשלים ועם מה לא.

"נכון. עד אז בן סלמאן לא חשש להתעמת ולהכות בכל מי שאפשר בין היתר, הוא פתח במ" לחמה נגד החותמים בתימן (2015) וניתק את הידיים עם קטר (2017). אלא שמקרה חאשוקג'י לימד אותו שאתה לא יכול להרחיק ממך את כור למ במקביל. אני זוכרת שאחרי המקרה היתה ועיי דת מדינות ה-G-20, ואפשר היה לראות בבירור איך כל המנהיגים משתדלים לא להיראות בחברתו של בן סלמאן. גם כשטראמפ כבר דיבר איתו, הוא דאג לעשות את זה הרחק מעיני המצלמות. ובאמת זמן קצר לאחר מכן בן סלמאן שיקם את היחסים עם קטר, ובהמשך גם התפייס עם סוריה ואיראן והשיג הפסקת אש בתימן".

יותר מדי נפט

האוס, בת 77, זכתה בפרס הפוליטי (1984) על עבודתה העיתונאית במזרח התיכון, וספרה "On Saudi Arabia: Its People, Past, Religion, Fault Lines — and Future" נחשב עד היום, 12 שנה לאחר צאתו, לאחד הספרים החשובים ביותר להבנת ההיסטוריה המודרנית של סעודיה. היא באה ויוצאת כדבר שבשגרה מארמון המלוכה, מכירה אישית כל נסיך חשוב ומנהלת יחסי אמון קרובים עם השליט.

לאחר שעזבה את העיתון החלה לעבוד בשורה של מכוני מחקר, בהם מרכז בלפר למדע ויחסים בינלאומיים של אוניברסיטת הרווארד. היא מספרת שהביקור הראשון שלה בסעודיה היה ב-1978. "זה היה אחרי ביקור סאדאת בירושלים. מוניתי לכתבת המדינית של העיתון, והמזרח התיכון היה למקור העניין הגדול ביותר באותה תקופה", היא נזכרת. "סעודיה היתה אז עדיין מדינה נורמלית יחסית. אמנם לכשתי חולצה ארוכה וחצאית, אבל החצאית הגיעה לי רק עד הברכיים. אני זוכרת שהזמנתי למסיבה בבית של שר הנפט, וגברים ונשים בילו שם יחד ושתו אלכוהול".

כל זה השתנה, היא מספרת, שנה לאחר מכן, בעקבות ההפיכה של חומייני באיראן. "משפחת המלוכה חששה לגמור כמו השאה המודת, אז היא החליטה לאפשר לאנשי הדת לנהל את המדינה", היא אומרת וזוכרת כיצד כבר בביקורה השני, ב-1980, נדרשה לעשות על עצמה עכאיה כשפגש שם עם ראש שירותי המודיעין הסעודי, וכיצד שני תיים לאחר מכן, ב-1982, כשנחתה בשדה התעופה בריאד בהזמנת השגריר הסעודי בווינגטון, עוכבה למשך זמן רב בשל הכללים החדשים שאסרו יציאת נשים מהשדה שלא בליווי גבר קרוב משפחה.

את יורש העצר, מוחמד בן סלמאן, פגשה שבע פעמים. "בשהות שלי בסעודיה למדתי שבניגוד לאמריקאים או לישראלים, שאוהבים

להתבלט כל הזמן, הסעודים נוהרים לא לומר או לעשות משהו שמיט בושה על בית המלוכה", היא אומרת. "אלב בן סלמאן היה שונה כבר בפגישה הראשונה שלי איתו ב-2016. בניגוד לאנשי אחרים מבית המלוכה, שיגידו לך דבר אחד בשיחות פרטיות ודבר שונה בנוכחות אנשים אחרים, הוא היה אומר כל מה שהוא חושב בלי לחשוש לבלוט או למשוך תשומת לב. בניגוד לבן סיד סולטאן (יורש העצר בשנים 2005-2011) או לאבא שלו, המלך סלמאן, שתמיד דאגו להקיף את עצמם באנשים ואף פעם לא באמת הרגשתי שאני יכולה לדבר איתם, לבן סלמאן אין שום בעיה לנהל איתך שיחה ישירה שלא בנוכחות אנשים אחרים. הוא כריזמטי בצורה בלתי רגילה, רהוט ואינטליגנט".

את השיחה אנחנו מקיימים זמן קצר לפני פגישתם בבית הלבן של ראש הממשלה בנימין נתניהו ונשיא ארה"ב דונלד טראמפ, שבה עלה בוודאי שמה של סעודיה בהקשר של הסכמי אברהם. לדברי האוס, "גורמים סעודים אומרים שיורש העצר יסתכן אם יכיר בישראל בזמן שהאזרחים הצעירים במדינה שלו, כמו גם במדינות ערב אחרות, עדיין לתמונת ברשתות החברתיות שמציגות את המוות והחורבן בעזה".

אבל את בן סלמאן עצמו, מתברר, לא מטריד גורלם של העותים. בכתבה שפורסמה אשתקד במגזין "האטלנטיק" הסביר יורש העצר את עמדתו בצורה ישירה ובוטה: "האם לי באופן אישי אכפת מהסוגיה הפלסטינית? לא. אבל לאנשים שלי כן".

"צריך לזכור שהוא נולד ב-1985", אומרת האוס, "אחרי מלחמות ששת הימים ויום כיפור. כך שבניגוד לדור המבוגר יותר, לא נצרכה בו תודעת האובדן של אלו שהיו עדים לניצחונות הישגים ראליים ולכניש השטחים הפלסטיניים. לדבריה, בן סלמאן רוצה הרבה יותר מנורמליזציה מוגבלת, או שיתוף פעולה ביטחוני. "הוא רוצה שלום על מלא", היא משוכנעת.

עבור הליברלים בישראל, הסכם עם סעודיה לא נתפס כמשאת נפש. חלק מזה נובע מכך שהוא מקודם על ידי שלושה מנהיגים אנטי-דמוקרטיים — נתניהו, טראמפ ובן סלמאן. אבל חלק מזה גם נובע מהעובדה הפשוטה שישראל לא מצויה בסכסוך עם סעודיה, אין לה גבול איתה, וככלל, יחסי הדוקים יותר עם מדינה מדברית שמרנית לא ממש מציתים את הדמיון. נדמה כי מעטים נותנים את הדעת על כך שסעודיה משחקת תפקיד מפתח בהנהגת העולם הערבי, שמדובר במדינה עם משאבים אדירים, ושלמעשה היא מרוחקת רק כ-20 קילומטר מהגבול עם אילת. העיר העתיקה ניה ניאום, שמוקמת בסעודיה בימים אלה, מרוחקת 450 קילומטר מתל אביב — מרחק שהרכבות

"לבן סלמאן יש חזון שבו ישראל וסעודיה, כשני הכוחות הגדולים במזרח התיכון, עובדות יחד כדי לשמור על יציבות ולהביא שגשוג לאזור", אומרת האוס. "לתפיסתו, הסכמי אברהם נעשו עם אוסף של מדינות קטנות, ואין לו כוונה להיות גלגל חמישי. כשהוא יצטרף להסכמים הוא יעמוד בחזית, ויביא את העולם המוסלמי כולו להכיר בישראל"

ריאד. דיכוי מתנגדי המשטר הביא את סעודיה למקום ה-155 במדד החירות העולמי מתוך 165 מדינות צילום: Fabian von Poser / ImageBROKER / Shutterstock

הכוחות מהרצועה והנעת תהליך מדיני שיוביל להקמת מדינה פלסטינית.

ואיך אמורה להיראות אותה נורמליזציה עתידית לפי החזון הסעודי? "חסי שלום מלאים", אומר ינאי. "טיסות חופשיות של תיירים ממדינה אחת לאחרת, שגרירות סעודית בתל אביב וישראלית בריאד, נורמליזציה מדינית, כלכלית – כל החבילה".

בהקשר הזה מדגיש ינאי, בדומה לדבריה של האוס, כי כבר כעת מתקיימים קשרי מסחר עסי קיים ענפים בין שתי המדינות. "חומרי גלם סעודיים זורמים לישראל בלי הפסקה ובכמויות אדירות, בעיקר למפעלי הפלסטיק בקיבוצים", הוא אומר. "אני בעצמי הייתי אחד המתווכים בעסקה שאיפשרה מעבר יבשתי של כמויות אדירות של חומרי גלם מסעודיה ישירות לישראל. אם בעבר המפעלים הישראליים היו תלויים בחברות תיווך אוסטריות שהיו משנעות את חומרי הגלם דרך הים, היום יש קונטיינרים אדירים של חומרי גלם שמגיעים מסעודיה לגשר חוסיין בירדן, שם מעבירים את הציד למשאיות ישראליות ואלו מסיעות אותן למפעלים בקיבוצים".

"בן סלמאן ושליטי האמירויות וקטר הם שלישיים מסוג אחר, לא כמו אלה שהכרנו במדינות המפרץ במשך כל השנים", אומר פרופ' אייל זיסר מהחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל אביב. "במשך שנים למדינות האלה היה קשה לתרגם את העוצמה הכלכלית לכוח פוליטי משמעותי, ולכן הן היו בשוליים של העולם המוסלמי. בטח ביחס למדינות כמו מצרים, טורקיה או איראן. אלא שהיום מדינות המפרץ הן

מתכוונות למה שמתאר ד"ר שאול ינאי, מומחה למפרץ הפרסי מהפורום לחשיבה אזורית, כ"חבילה המלאה". לדבריו, "כשנתניהו אמר לפני הביקור האחרון שלו בווינגטון שהוא מתכוון להביא שלום שהישראליים לא חלמו עליו אפילו, הוא התכוון למסרים שהעבירה סעודיה לישראל דרך ארה"ב ומדינות נוספות בנוגע להסכם נורמליזציה במסגרת מגה-דיל סעודי. ברגע שמשטר אסד נפל, וסעודיה הפכה לאחת המדינות הראשונות שממנות את שיקומן של סוריה ושל לבנון, היא הציעה לישראל לא רק הרחבה של הסכמי אברהם המצומצמים, אלא את מה שניתן לכוונת דיל המאה, שאמור לכלול לא פחות משה מונה מדינות מוסלמיות שיבואו בעקבותיה".

אלא שלדברי ינאי, הדברים הפכו למורכבים הרבה יותר לאחר אירועי 7 באוקטובר. "ישראל פירקה למעשה את הציר השיעי והסירה מעל השולחן את האיום הגדול ביותר מבחינת הסעודים. לכן הסעודים אומרים לעצמם, ואני קורא את זה בהרבה מאמרים והתבטאויות של בכירים סעודים, שהם כבר לא זקוקים לישראל כפי שהיו זקוקים לה בעבר. לתפיסתם, האמריקאים בין כה וכה יעניקו להם הסכם הגנה, יגיעו איתם להסכם בנוגע לבניית כור גרעיני אורח, יספקו להם מערכות נשק מתקדמות ויחתמו איתם על ברית הגנה צבאית, ולכן ישראל של אחרי 7 באוקטובר היא כבר יותר נטל מאשר נכס".

כל זה, לדברי ינאי, הוביל בחודשים האחרונים להקשחת התנאים הסעודיים כלפי ישראל. "כעת מבחינת הסעודים תתאפשר נורמליזציה אך ורק לאחר הפסקת הלחימה בעזה, נסיגת

המהירות במזרח יכולות לגמוא בשעה. "לבן סלמאן יש חזון של ישראל וסעודיה כשני הכוחות הגדולים במזרח התיכון, שעובדים יד ביד כדי לשמור על יציבות ולהביא שגשוג לאזור", אומרת האוס. "זה נכון שמדובר באתגר לא פשוט כל עוד המלחמה בעזה נמשכת, אבל ברגע שהוא יוכל, הוא ימצא דרך להשיג את זה. גם הסעודים עצמם יגידו לך שהוא לא יאפשר לסוגיה הפלסטינית לפגוע באינטרס הסעודי, שניצב אצלו לפני כל אינטרס אחר".

לדברי האוס, בן סלמאן לא מעוניין רק להצטרף להסכמי אברהם, אלא להגדיר אותם מחדש. "הסכמי אברהם, לתפיסתו, זהו אוסף של מדינות קטנות שעשו שלום עם ישראל, אבל כשהוא יצטרף להסכמים, הוא לא יהיה על תקן גלגל חמישי. הוא יעמוד בחזית. הוא זה שיביא את העולם המוסלמי כולו להכרה בישראל".

מה זה אומר מבחינתו שלום על מלא?

"שלום עם תיירים שייכלו ויבואו כדבר שגרתי, עם רכבת שתחבר בין המדינות, עם שיתופי פעולה טכנולוגיים ואנשי עסקים שיעלו באופן חופשי במדינה. הרי זה ידוע שיש לא מעט אנשי עסקים ישראלים שכבר כעת מבקרים לא מעט בסעודיה, גם אם לא מפרסמים את זה בגלוי. בן סלמאן רוצה שזה יקרה יותר. הוא רואה בישראל אמצעי שדרכו הוא יוביל את הדור הצעיר במדינה לארץ המובטחת – כלכלה מתקדמת על פי החזון שלו לסעודיה ב-2030".

כשהאוס מדברת על בן סלמאן כמנהיג הערכי שיחבר את ישראל לעולם המוסלמי כולו, היא

בית קפה בג'דה. הנשים בממלכה, שעד לפני שנים ספורות לא הורשו לנהוג, נהנות משינוי של 180 מעלות צילום: Iman Al-Dabbagh / The New York Times

בגלגלי השלום שביקש בן סלמאן להניע, אך היא מדגישה כי יורש העצר הסעודי לא יסוג ממה שהיא מכנה בספרה "מתקפת השלום העולמית". "כמו כל דבר שיוורש העצר שם לו למטרה, כך הוא מקדם את החזון שלו להשפעה עולמית בנחי" שות שהיתה מתישה כל מנהיג שלא התברך ברוח הנעורים שלו", היא כותבת בספר. "בתוך חודש אחד בלבד מפרוץ המלחמה בעזה, אירח בן סל" מאן רצף מסחרר של ועידות בינלאומיות". לאחר מכן האוס מציגה רשימה של ועידות פסגה שאירח בן סלמאן באותו חודש ב-2023: ועידת מנהיגי מדינות דרום אסיה; ועידה בינ לאומית בהשתתפות נציגים מ-50 מדינות אפריי קאיות שהגיעו לדון בדרכים להידוק שיתוף הפעולה עם הממלכה; ועידת פסגה ערבית-אסי לאמית; ועידה ראשונה מסוגה של ראשי מדינות הקאריביים שהתאספו בריאד כדי לדון בדרכים להידוק שיתוף הפעולה הכלכלי והמסחרי עם הממלכה. כל זה חודשיים בלבד לאחר אירוח ועי דת פסגה בינלאומית בהשתתפות ראשי 40 מדי נות, בניסיון לדון בדרכים לסיום המלחמה באוקראינה. אין פלא, אפוא, כי ארבעה חודשים לאחר שנכנס לבית הלבן בפעם השנייה, בחר הנ שיא טראמפ בממלכה הסעודית כיעדו הראשון לביקור דיפלומטי במדינה זרה. בזמן הביקור חת מו שתי המדינות על הסכם סחר בהיקף של מאות מיליארדי דולרים, כולל עסקת הנשק גדולה. לא מעט נכתב בשנים האחרונות על הידוק היח סים בין סעודיה לבין סין ובעיקר בינה לבין רר סיה, כולל בימים שלאחר הפלישה הרוסית לאוקראינה ובניגוד לדרישה המוצהרת של ארה"ב. את מתארת בספר איך בשלב מסוים בן סלמאן אף סירב לקבל שיחה מהנשיא ביידן, וד חה את בקשת האמריקאים להגביר את ייצור הנפט כדי להוזיל את מחירו. מצד שני אנחנו יודעים כמה חשובה לו ברית הגנה עתידית עם ארה"ב, כמו גם הסכם שלום אפשרי עם ישראל

הממלכה הסעודית. כל זה לא השתנה במהות. זה נכון שהשלום נראה כעת קצת יותר קשה להשגה, אבל אני חושב שסעודיה וסוריה, מדינות שלא תמצא אצלן אוכססיביות לסוגיה הפלסטינית, עדיין יהיו מוכנות לכונן שלום מלא עם ישראל". פרופ' ברנרד הייקל, מהחוג ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת פרינסטון, פגש את בן סל מאן פעמים רבות. "כשאתה מדבר איתו על יש ראל, אתה מזהה מיד את ההערכה הגדולה שהוא רוחש להצלחה הכלכלית והטכנולוגית שלה", הוא מספר. "הוא ממש מעריץ את ההיבט הזה של החב רה הישראלית, את ההון האנושי, את ההייטק המצליח, והוא רוצה את אותו דבר בסעודיה". אבל הייקל סבור כי מבחינתו של בן סלמאן הדרך לשלום מלא עם ישראל עדיין ארוכה. "בסר פו של דבר הוא רוצה הסכם שלום מלא עם יש ראל, אבל אתה לא תראה ישראלים מתחננים בריאד כפי שהם עושים כעת בדובאי", הוא מדגיש. "צריך להבין שאחרי 7 באוקטובר, הדור הצעיר במדינה הפך להרבה יותר פוליטי ומעורב בכל מה שנוגע לסוגיה הפלסטינית. לכן בן סלמאן רוצה הסכם הדרגתי, גם בגלל דאגה לביטחונם של יש ראלים שיגיעו לסעודיה, וגם כדי להרגיל את הס עודים באופן הדרגתי לשלום עם ישראל". מה זה אומר בפועל? "תהיה הכרה הדרתית. שגרירות אני לא בטוח. סעודים יוכלו לבקר בישראל, אבל בשלב הראשון לא תתאפשר כניסת תיירים ישראלים לסעודיה, מפני שהוא לא יכול להבטיח את ביטחונם. כן יהיו הסכמים מסחריים, שיתוף פעולה טכנולוגי, הסכמים צבאיים לרכישת מערכות נשק ישראל ליות, כמו למשל מערכת כיפת ברזל. בסופו של דבר, הוא רוצה שלום מלא ויחסים חמים בין שתי המדינות, אבל זה ייקח עוד כמה שנים עד שנגיע לשם. זה לא יהיה כמו במקרה של הסכמי אברהם עם האמירויות". גם האוס מודעת למקל שתקעה המלחמה בעזה

המדינות המובילות של העולם הערבי. כשנשיא סוריה רוצה פגישה עם הנשיא טראמפ, מי שמסדר לו אותה הוא בן סלמאן. באותו אופן קטר היא היום המתווכת העיקרית בין ישראל לבין החמאס. כשטראמפ יוצא לביקור דיפלומטי, דבר ראשון הוא טס אליהן. מה כל זה אומר לגבי ישראל? "ה אומר שמוחמד בן סלמאן מרגיש משהו שהסבא שלו לא הרגיש — תחושה של כוח, של עוצמה שמאפשרת לו לשחק ובגדול". בדומה לינא, גם פרופ' זיסר מבחין בשינוי בעמדות הסעודים אחרי 7 באוקטובר, אם כי מכיוון מעט שונה. "לפני 7 באוקטובר ישראל נת פסה כמעצמה צבאית וטכנולוגית, ולכן היתה מאוד אטרקטיבית. הרי זה מה שקרה בהסכמי אברהם, האמירותים דעו את המהלך הזה יותר מאיתנו. אבל פתאום ישראל מעוררת דאגה. הדו גמה המובהקת לכך היא ירדן. מאז הקמתה ירדן ראתה בישראל את המשענת שתגן עליה במקרה הצורך, מה שהוביל לשיתוף פעולה ביטחוני שהוכיח את עצמו. אבל כעת כוחנים בירדן את מה שהממשלה בישראל עושה, ופתאום הם אומרים לעצמם שישיראל הופכת למקור סכנה. הרי מחר ישראל כן ונתניהו יכולים להעביר את הפלסטי נים מעזה לירדן, מה שיובייל לקריסת המדינה. באותו אופן גם הסעודים תוהים כעת — האם יש ראל פועלת בשיקול דעת? האם המתקפה באיראן היא הוכחה לשיקול דעת? האם ישראל מביאה בחשבון את כל ההשלכות של המעשים שלה, כך שאני יכול להישען עליה כבת ברית ולחתום איתה על הסכמים? הרי זה בן ברית שמחר יכול לסגור את הר הבית בפני מתפללים מוסלמים. ואם כן, מה זה יעשה לסעודיה? כל אלה דברים שלא יכולת להעלות על הדעת בעבר". ועדיין, כפי שמדגיש זיסר, "למרות כל האתג רים, בן סלמאן עדיין רוצה שלום מלא עם ישראל. זה חלק מהתפיסה של השנת יציבות אזורית וחיוק

הדמיה של פרויקט The Line, כחלק מהעיר ניאום. רצועה של מגדלים בין מראות ענקיות

שלום עם סעודיה לא מעורר כאן התלהבות כי הוא מקודם בידי שלושה מנהיגים אנטי־דמוקרטים – נתניהו, טראמפ ובן סלמאן. מעטים נותנים את הדעת על כך שמדובר במדינה עם משאבים אדירים שמרוחקת רק 20 קילומטר מאילת. העיר העתידנית ניאום, שמוקמת בסעודיה בימים אלה, מרוחקת 450 קילומטר מתל אביב – מרחק שרכבות מהירות במזרח גומאות בשעה

שיסלול לו את הדרך למדינות המערב. האם לא מדובר בהימור מסוכן מבחינתו? בניסיון לאחוז את החבל בשני קצותיו?

“אני חושבת שהוא רואה בעצמו שחקן מרכזי בזירה הבינלאומית שלא מוכן להיות כוכה של סין, רוסיה או ארה״ב. בגלל זה הוא חותם עם ארה״ב על הסכם היסטורי שישנה את יכולתיה הצבאיות של הממלכה, ובמקביל פועל בתיאום מלא עם הרוסים בניסיון לשלוט על מחירי הנפט העולמי. אני חושבת שהמתקפה האחרונה של ישראל באיראן היתה דוגמה מצוינת לעבודת האמן שלו. מצד אחד, היה לו ברור שישראל לא תפגע בו לאחר סעודיה וישראל חלקו ביניהן מודיעין זה וזמן רב, ומצד שני הוא חתם על הסכם פיוס עם איראן ואף שלח אליה, כמה חודשים לפני התקיפה הישראלית, את אחיו, שר ההגנה (חאלד בן סלמאן – צ״י), כדי לוודא שלאיראן אין שום כוונה להסתבך איתם. בסופו של דבר, גם הסעודים יגידו לך שהוא לא יאפשר לסכסוך בעזה לפגוע באינטרס הסעודי. הוא רואה בישראל ובסעודיה שני הכוחות הגדולים במזרח התיכון שיעבדו יחד כדי לשמור על היציבות, להביא שגשוג לאזור ולאפשר לו להגשים את חזונו הגדול”.

אלא שהדרך לשם, כפי שברור לכולם, לא תהיה פשוטה. כיום הממלכה יושבת על עתודות נפט של קרוב ל-300 מיליארד חביות, שנייה רק לוונצואלה. התקציב השנתי שלה מבוסס רובו ככולו על ההכנסות מהנפט. ההכנסות האדירות הללו, מסבירה האוס, מאפשרות למשטר לשמן “עשרות אלפי בנים, נכדים ונינים לבית משפחת

המלוכה, כשרוב העושר מרוכז בידיהם של כמה אלפי נסיכים”.

בן סלמאן, כפי שהיא מסבירה, הבין בשלב די מוקדם כי לא יוכל להגשים את חזונו רק בעזרת הנפט, בשעה שהעולם צועד לכיוון של בינה מלאכותית, מהפכה טכנולוגית ואנרגיה נקייה. גם המבנה הדמוגרפי של החברה הסעודית, שבה 65% מהתושבים הם מתחת לגיל 30, חייב הערכה מחודשת של המבנה הכלכלי-חברתי המסורתי של המדינה. “הצעירים מודעים לחוסר היעילות הממשלתית, לשחיתות הנסיכית ולכך ש-60% מהסעודים לא יכולים להרשות לעצמם לקנות בית”, כותבת האוס. “40% מהצעירים בגילאים 20-24 מחוסרי עבודה, ו-90% מסך כל העובדים במגזר הפרטי הם עובדים זרים”.

בעקבות כך השיק בן סלמאן את תוכניתו הגרנדיוזית, “חזון 2030”, במרכזו הפחתה דרמטית בהכנסות המדינה מנפט לטובת פיתוח תעשיות

מתקדמות, בדגש על טכנולוגיה ותיירות. גולת הכותרת של החזון השאפתני היא הקמת מטרופולין בשם “ניאום”, סמוך למצרי טיראן, על פני שטח אדיר המטרופולין, שתוקם בהשקעה של מאות מיליארדי דולרים, תתבסס על בינה מלאכותית וחדושים מחזית הטכנולוגיה. במרכז הפרויקט אמורה לקום עיר עתידנית בשם The Line – רצועה של גורדי שחקים שייבנו בין שתי חומות שיהיו עשויות מחומר דמוי־מראה, שיחזיר את קרני השמש. על פי התוכנית, בעיר לא יהיו מכונות, והתנועה ממקום למקום תתבסס על רכבות.

פרופ' הייקל מספר ששוחח באחרונה עם גורמים בכירים בממשל הסעודי, ושמע מהם שבפועל הפרויקט יהיה הרבה פחות גרנדיוזי מכפי שהובטח: “הם דיברו בהתחלה על השקעה של טריליון דולר, אבל בחודשים האחרונים הם נתקלו בבעיות תקציביות שגרמו להם להפחית את ההשקעה לכמה מאות מיליארדי דולרים”. לדבריו, העיר The Line

עברה קיצוץ משמעותי. "לפי מה שאני מבין, במקום 170 קילומטר מדברים כעת על 800 מטר בלבד של בניינים", הוא אומר. "בסופו של דבר, כל הפרויקט הזה היה ביטוי מובהק להתלהבות ולהתרגשות הגדולה שאחזה בן סלמאן, אבל אז הגיעה המציאות, והבהירה לו שזה בלתי אפשרי ליישם את זה, בטח לא בטווח הנראה לעין".

להבעיר את מדורת השבת

שחרור הנשים המקומיות מהדיכוי הממסדי וממשטר האימה של שוטרי משטרת הדת, מתואר על ידי האוס כנדבך מרכזי בדרך להגשמת חזון 2030. זהו חלק חשוב בהפיכת החברה הסעודית מחברה שנסמכת על כספי הנפט של הממשל לחברה יצרנית, שבה שכבה חזקה של מיליוני צעירים סעודים משכילים, גברים ונשים, עובדים במגזר הפרטי ומתחזקים את כל הפרויקטים הטכנולוגיים האדירים שאמורים להפוך את המדינה למעצמת טכנולוגית ותיירותית.

"מכל יעדי 'סעודיה 2030' המטרה להעלות שיעור הנשים העובדות ל-30% התבררה כקלה ביותר להגשמה", כותבת האוס ומתארת כיצד "בתוך שש שנים בלבד, עלה שיעור הנשים הסעודיות העובדות ביותר מ-70% והגיע ב-2022 ל-37% מכוח העבודה הכולל במדינה". עם זאת, כפי שהיא מדגישה בהמשך, גם כעת "מהווים הסעודים 21% בלבד מכוח העבודה הכולל במגזר הפרטי, לעומת 16% ב-2016".

"כשאתה מדבר איתנו על ישראל, אתה מזהה מיד את ההערצה הגדולה שהוא רוחש להצלחה הכלכלית והטכנולוגית שלה", אומר פרופ' ברנרד הייקל מפרנסטון, שפגש את בן סלמאן פעמים רבות. "הוא ממש מעריץ את ההיבט הזה של החברה הישראלית, את ההון האנושי, את ההייטק המצליח, והוא רוצה את אותו דבר בסעודיה"

תיכון יוקרתי בריאד. "אחת האמהות בבית הספר סיפרה לי שזו היתה הפעם הראשונה שבית הספר מוציא בנים ובנות לטיול שנתי משותף, ושהתלמידות היו זקוקות לאישור ההורים כדי להשתתף בטיול", מספרת האוס. "בסופו של דבר, מתוך 80 תלמידות בשכבה, רק 25 תלמידות קיבלו את אישור ההורים. זה מלמד שגם היום מרבית ההורים הסעודים הרגישו לא בנוח לשלוח את הבנות שלהם לטיול. בסופו של דבר זו עדיין חברה שיש בה הרבה אוכלוסייה מבוגרת ושמרנית".

את יודעת, בספר את מתארת את בן סלמאן כסוג של נביא, ואני נזכר במידה מסוימת באופטימיות שאחזה במערב, וגם בקרב לא מעט אנשים בישראל, עם עלייתו של בשאר אל-אסד בסוריה, שתואר כרופא עיניים משכיל שהתחנך במערב, וכולם יודעים איך זה נגמר. אין כך חשש שבסופו של דבר נגלה שמדובר בעוד דיקטטור, שרק מבקש להעמיק את האחיזה שלו במדינה?

"אני בעצמי תוהה לא פעם מה הוא יעשה אחרי שיצליח להגשים את החזון שלו, אם יצליח. השאלה הגדולה מבחינתי אם הוא ניחן במודעות ובביטחון העצמי להתרכז מעט. אני משווה אותו לקיסר אוגוסטוס, שגם תפס את השלטון בגיל צעיר ושלט על הקיסרות הרומית במשך עשרות שנים. במקרה שלו, אחרי שהוא כונן את השלום הרומי (פסק רומנה) אנהנו יודעים שהוא הפך למנהיג מרוכז ועדיין יותר, כזה שאפילו איפשר חופש ביטוי לנתיניו. כך שהתקווה שלי היא שגם במקרה

הראש ולהביע ביקורת מושלך לכלא". "סעודיה היא מדינה שמחולקת למאות שבטים", אומר ד"ר ינאי. "עד הכתרתו של בן סלמאן, המדינה שלטה דרך הנסיכים שעמדו בראש כל שבט. השבט היה מעלה את הדרישות והצרכים שלו בפני הנסיך, וזה היה יושב עם נציגי הממשל ומתווך בינם לבין אנשי השבט. בן סלמאן החליט שהוא לא רוצה את זה יותר. הוא רצה שתהיה לו שליטה ישירה על מוסדות המדינה, ללא גורמי תיווך שבטיים. לכן הוא הכניס הרבה מאוד צעירים ונשים לעמדות מפתח ביורוקרטיות, מוסדיות, כלכליות. הוא רוצה ליצור מדינה מודרנית שתהיה שבה הכוח בידיו הוא אחד, השליטה".

לצורך כך, מוסיף ינאי, פירק בן סלמאן לא מעט מהמוסדות השבטיים והדתיים הוותיקים במדינה. "אחת הדוגמאות המובהקות לכך היא המשמר הלאומי, שהורכב מ-150 אלף לוחמים שייצגו את כל השבטים החזקים במדינה, בדומה למשטר הלאומי שאפשר למצוא גם היום בלא מעט דיקטטורות אחרות במזרח התיכון. בן סלמאן החליף את כל המפקדים הוותיקים של המשרד הלאומי ומינה במקומם מפקדים חדשים שיהיו נאמנים רק לו".

לדברי ינאי, דוגמה נוספת לרפורמות מעוררות המחלוקת שחולל בן סלמאן היא פירוק הממסד הדתי, שהיה במשך עשרות שנים בעל אחיזה חזקה תחת הדוקה על מוסדות המדינה האזרחיים. לא מדובר רק בפירוק משטרת הדת, מסביר ינאי, "בן סלמאן הוציא את הממסד הדתי ממערכת החינוך של המדינה. עד שתפס את השלטון, 60% מתוכני מערכת הלימוד היו תחת פיקוח דתי. אלא שסלמאן הבין שבאופן הזה הוא לא יכול ליצור חברה יצרנית, טכנולוגית, מתקדמת".

גם עבור הנשים המצב לא מזהיר כפי שנדמה, אומר ינאי. "בסופו של דבר, לא מעט מהנשים שעמדו בראש המאבק על שוויון זכויות לנשים נשלחו למאסר. בן סלמאן חשש שהן ינצלו את הרפורמות כדי להעמיד כוח פוליטי לטובת מאבקים אחרים". "הרפורמות שכן סלמאן מנהיג מאוד קיצוניות וזה מעורר לא מעט התנגדות בקרב גורמים איסלאמיסטיים", אומר גם פרופ' הייקל. "הדור הצעיר, שהוא 65% מהתושבים, תומך ברפורמות ובשינויים, אבל הדור המבוגר יותר – אותה אליטה חברתית, כלכלית ומקורבת למשפחת המלוכה – איבד לא מעט מההטבות והמהפכניות שהיא נהנה מהן במשך שנים".

גם האוס לא חוסכת את ביקורתה כלפי הדיכוי החברתי והפוליטי שהנהיג בן סלמאן בשנים האחרונות, אבל ניכר בספרה החדש שהיא מאוד מתרשמת מהנחישות ומהאומץ שלו.

"שום מסורת לא מקודשת עבורו. הכל פתוח לשינוי קיצוני", היא מסבירה. "הוא מיגר את סרטן השחיתות, משימה שדרשה ניתוח של החברה כולה. הוא דיכא את הדומיננטיות הדתית, השיק תרבות בניה אסטרונומית ששינתה את פניה של המדינה ושיחרר נשים להגשים איוז קריירה שהן רוצות, כולל שייגור האסטרונאוטית הסעודית הראשונה לתחנת החלל הבינלאומית". לדבריה, לפני שנתיים הצהיר בפניה בן סלמאן כי עד שנת 2050 הוא ינחית אסטרונאוטים סעודים ראשונים על מאדים. "יש לי 27 שנים, חלון זמנים קצר להגשים את זה", הוא אמר לי, "הוא כותבת ונדמה שהיא לא מפקפקת לרגע ביכולתו להגשים גם את החזון הזה. ■

של בן סלמאן, ברגע שהוא ירגיש שהשיג את מה שרצה, הוא יבין שהוא חייב להשתנות ולהתרכז, בדומה לאוגוסטוס. אחרי הכל, מדובר במי שעשוי לשלוט על הממלכה כ-50 השנים הקרובות".

אם שואלים את פרופ' זיסה, הרי שלמרות השינויים הרבים בסעודיה תחת שלטונו של בן סלמאן וזהו עדיין דיקטטורה. "לכן סלמאן אין שום סבילנות לביקורת על הממשל", הוא מסביר. "הפתיחות ככל הנוגע למעמדן של הנשים לא נובעת מהרצון למצוא חן בעיני המערב, אלא מהרצון ליצור חברה חזקה. הוא רוצה שהנשים ייצאו לעבודה ויתרמו לחברה ולא יישארו בבית לגדל ילדים".

זיסה מדגישה כי הדיכוי החברתי והידוק הפיקוח של המשטר הם תגובה להתנגדות שעוררו חלק מהרפורמות הללו בקרב אנשי דת שמרניים במדינה. "צריך ליכור שמשפחת אל-קאע'דה באה מסעודיה כמו לא מעט גורמים באיסלאם הרדיקלי", אומר זיסה. "גם כיום יש לא מעט אנשי דת שמתנגדים לניסיון שלו להיכנס למערב, אבל כל מי שמעז להרים את

האוס מדגישה כי לא כולם בסעודיה רואים בעין יפה את השינויים שכן סלמאן מחולל. "אני זוכרת ביקור שערכתי ב-1982 אצל מושל מחוז נג'ראן (המחוז הדרומי ביותר במדינה)", היא מספרת, "בתו של מושל המחוז, שהיתה אז צעירה בת 17, סיפרה לי על חלומה להיות יום אחד מושלת בעצמה. זו היתה נראית לי אז כמו שאיפה לגיטימית לגמרי לצעירה בגילה, וכתבת על כך באחת הכתבות שלי". אבל מי שקיבלה את הסיפור הרבה פחות בטבעיות היא אשת המושל, כפי שהאוס למדה בביקור שערכה במחוז 34 שנים לאחר מכן. "אני לא אשכח שאמא שלה, אחרי כל אותן שנים, ניגשה אליי ואמרה לי ככעס, 'אין שום סיכוי שהבת שלי היתה אומרת את זה, היא לא אמרה את זה, זה כל כך משפיל'. אמרתי לה שלא היתה לי שום כוונה לפגוע בה, אבל העובדה שהיא זכרה את הכתבה עשרות שנים לאחר מכן מלמדת עד כמה היא התביישה בכך שתיארתי את השאיפות הפוליטיות של הילדה שלהם".

דוגמה נוספת קשורה לטיול שנתי בבית ספר